

AGDER FYLKESKOMMUNE

GAMLE HELLESUND

UTHAVNKARTLEGGING_ENKEL LANDSKAPSANALYSE

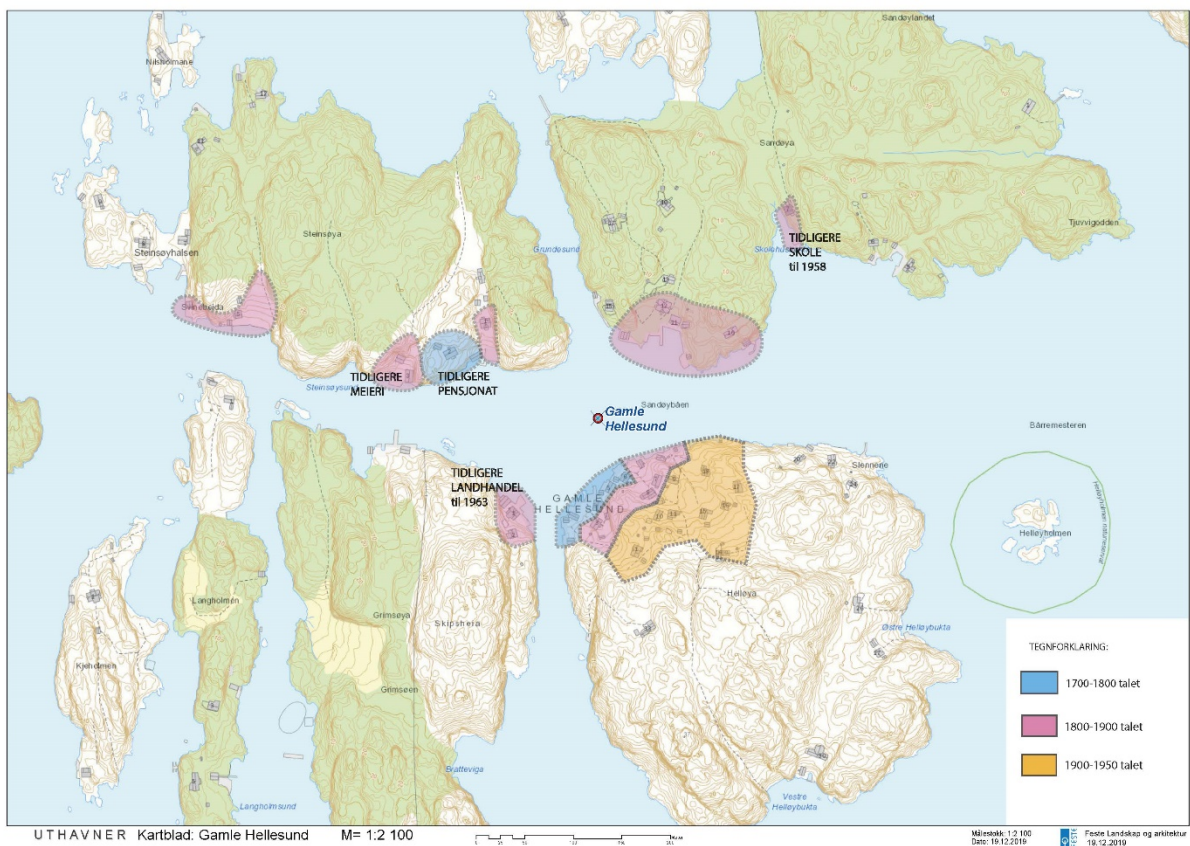
FESTE LANDSKAP ARKITEKTUR
30.04.2020

GAMLE HELLESUND

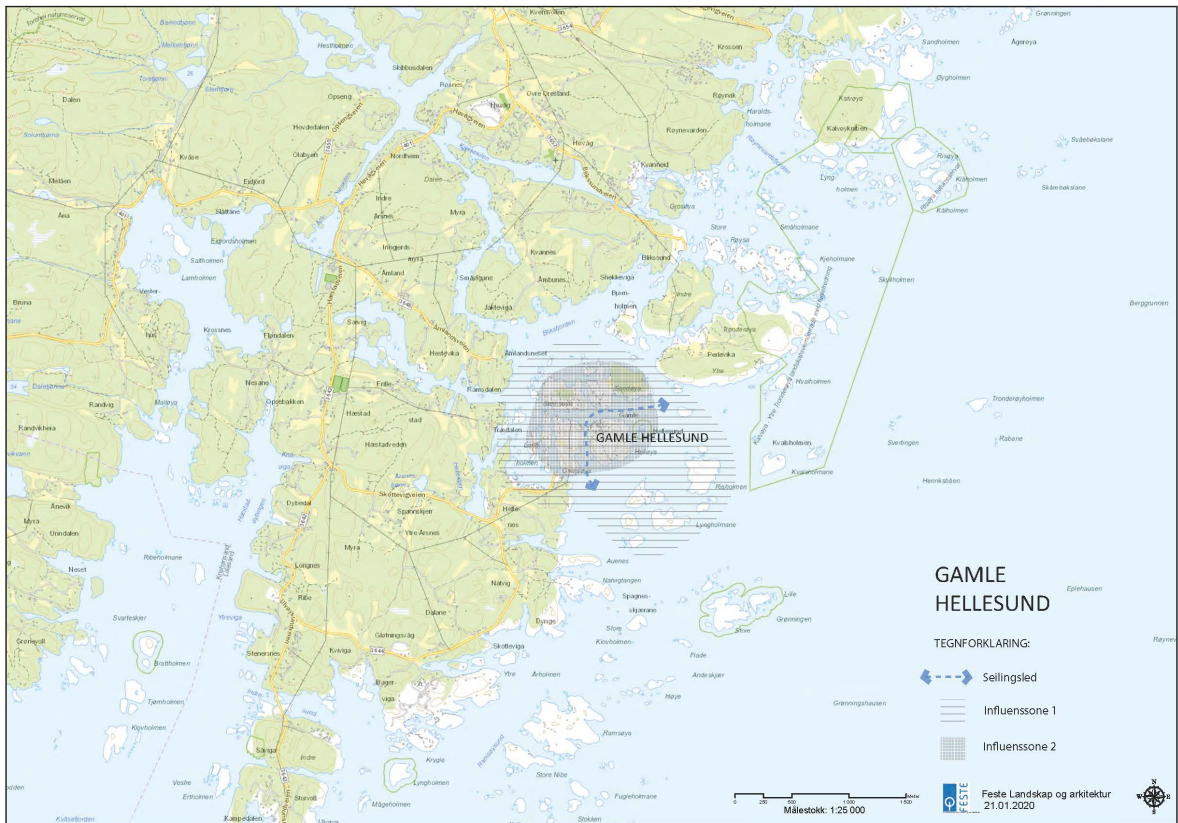
Viktig havn kjent fra Olav Den Helliges Tid og en viktig uthavn fra 1600-tallet. Mange funksjoner som tollsted, losstasjon, skipsbygging, rikt utvalg av butikker og egen skole.

Beliggenheten, seilingsleden og deler av bebyggelsen er lesbar og den naturlige havna mellom øyene gjør det er lett å forstå at dette har vært godt egnet som uthavn.

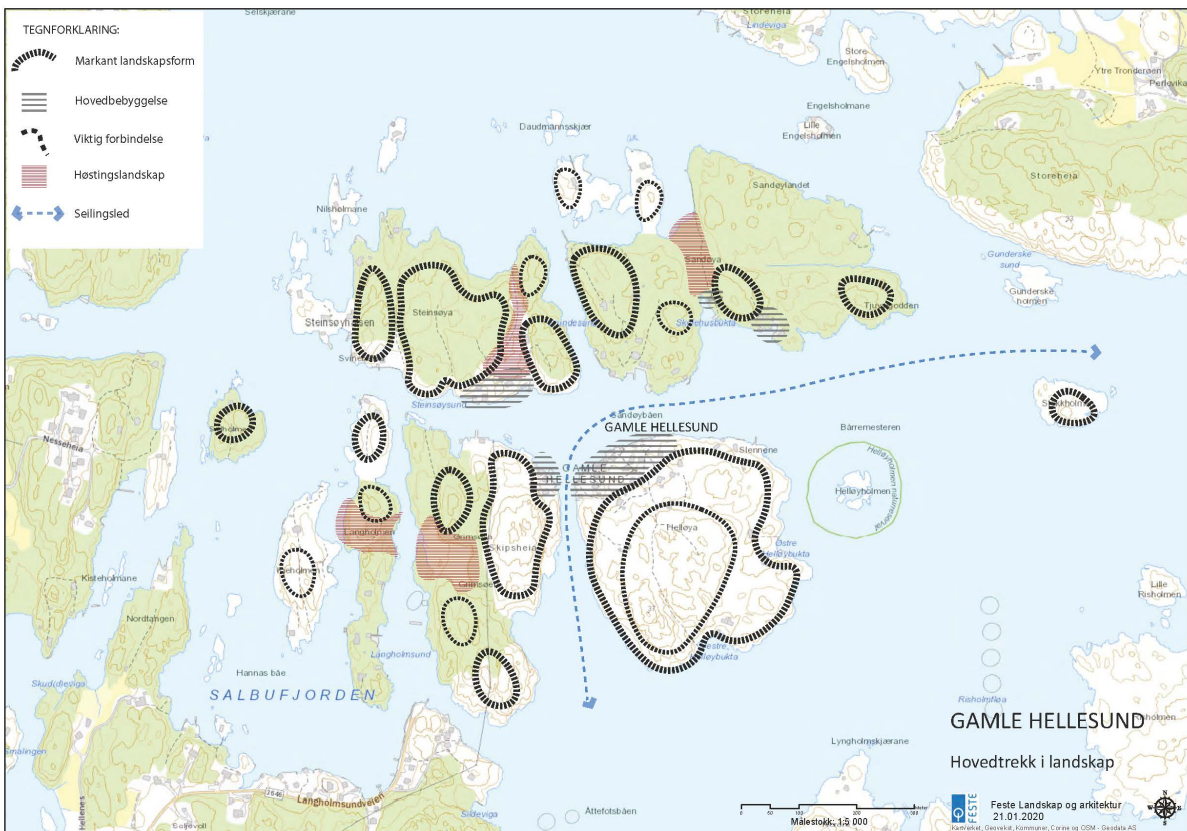
I nyere tid er opplevelsen av stedet endret fra det tradisjonelle kulturmiljøet knyttet til uthavnhistorien til å være et feriested der mye av bebyggelse og anlegg har fått et litt «polert» og fremmed uttrykk. Det gjør noe med den helhetlige opplevelsen av den historiske uthavna.

Kartet viser en forenklet fremstilling av den historiske fremveksten av stedet. Fargekodene angir soner med spor av eller fortellinger om bebyggelse og anlegg fra ulike tidsepoker

Med influenssone menes det landskapet som er viktig for møtet med og opplevelsen av uthavna med tilkomst fra sjøen. Influenssone 1 er det store landskapet man seiler inn gjennom. Influenssone 2 er landskapsrammene rundt selve uthavna

Kartet er en illustrasjon av hvilke landskapstrekk som preger stedet

Tabell _ Fastsetting av landskapskarakter

Sjekkliste for fastsetting av landskapskarakter GAMLE HELLESUND		
Forhold ved landskapet	Beskrivelse	Betydning for landskapskarakter: (stor – liten)
<i>Landskapets innhold</i>		
Landformer Sjø og vassdrag	<p>Gamle Hellesund består av Steinsøy, Grimsøy, Helløy og Sandøy. Øyene danner smale sund og et godt beskyttet havnebasseng mellom seg. Uthavna har to gode innseilingsleder fra øst og fra vest.</p> <p>Terrenget på øyene er småkupert og gir havn og bebyggelse skjerm mot vær og vind.</p>	Stor
Vegetasjon	<p>Mest tydelig er kystfuruua. Men det finnes også løvtrær som rogn og bjørk.</p> <p>Gamle hager med innslag av frukttrær, bærbusker og syriner. Innslag av nyere «katalog-hagevekster» der bebyggelsen har blitt endret fra fast bosetning til feriesteder.</p>	Middels
Arealbruk og bebyggelse	<p>Bebyggelsen ligger fordelt på de fire øyene. Den tetteste konsentrasjonen av hus ligger på Helløya. Typisk «grodd» bebyggelse hvor husene ligger tett sammen og baksidene er skjermet mot vær og vind. Steinbrygger og inngjerede hager preger fortsatt stedet. På de øvrige tre øyene ligger det mer enkelttun og spredte hus innimellom knausene. Den gamle butikken på Grimsøya er gjort om til feriebolig. Bygget som huset det gamle meieriet ligger på Steinsøy med bryggeanlegg mot Steinsøysund. Skolehuset står fortsatt lite og enkelt i Skolehusbukta på Sandøy. Bebyggelsen på øyene er i stor grad av eldre dato (1700- til 1800-tallet) og har kvaliteter som er viktig å ta vare på. De fleste husa er gjort om til ferieboliger og pusset opp med varierende hell. Fortsatt en fastboende som driver med lakseoppdrett og fører stedets lange maritime tradisjon videre.</p> <p>Tidligere lå dyrkings- og beitelandskapet i langstrakte drag og sletter mellom bergkollene på øyene. I dag er dette preget av gjengroing. Av gamle bilder ser vi at det var lite vegetasjon på kollene omkring bebyggelsen.</p>	Stor

Kulturhistorien i landskapet	<p>Trolig en av de eldste havnene på Sørlandet (ref. saga om Olav den Hellige).</p> <p>På Hollandske sjøkart fra 1500-tallet er uthavna avmerket. I havna ble første bebyggelse satt opp i begynnelsen av 1600-tallet. 1600-tallet – Gamle Hellesund begynner som tollsted. I andre halvdel av 1600-tallet blir de øvrige øyene bebodd.</p> <p>I 1801 ble det beskrevet en vindmølle på Steinsøya (Løwenørn) som ble benyttet som sjømerke.</p> <p>Losstasjon og Tollstasjon fram til 1958.</p> <p>I Gamle Hellesund har det vært skipsbyggeri, bradbenk, smie, posthus, skole og butikker. Det har videre vært skomakerverksted, hattebutikk og fotoatellier.</p> <p>I vekstperioden på 1800-tallet var det 140 fastboende.</p> <p>Noen autentiske steinbrygger, fortøyningsbolter/-ringer, sjømerker, steintrapper, terrengmurer i naturstein og gamle hager.</p> <p>Byggeskikken er vesentlig preget av empirestilen og sveitserstilen.</p>	Middels
Kulturelle referanser	<p>Stedsnavn som forteller om bruken av landskapet:</p> <p>Skipsheia, Slennene, Bårremesteren, Tjuvvigodden, Skolehusbukta, Lille Engelsholmen, Daumannskjær og Svinebeida.</p>	Liten
Romlig – estetiske forhold	<p>Gamle Hellesund er preget av de fire hovedøyene som omkranser en lun og skjermet havn med god adkomst fra øst og vest.</p> <p>Landemerker er Helløya og Grimsøya.</p>	Stor/middels
<i>Endrings- og vedlikeholdsprosesser</i>		
Aktive natur-prosesser	Fremtidig havstigning.	Stor
Jord- og skogbruk, fiske, annet bruk av utmark	Høstingslandskapet er marginalt og det bør følges opp med spesielle tiltak dersom det ikke skal gro helt igjen. Det eneste gjenværende av det åpne høstingslandskapet er den vestre delen av Grimsøya og Langholmen.	middels
Bygge- og anleggs-virkosomhet, Transport	Oppussing av noen av de gamle husa og fiskarbondetun har i vesentlig grad endret karakteren på stedet, fra kystlokalsamfunn til feriested.	middels
	Transport med taxibåt til øyene og fritidsbåttrafikk.	

<i>Sammenhenger og brudd</i>		
Geografiske og romlige	Gamle Hellesund har en vakker og iøynefallende havn. Spesielt med tanke på de fire øyene som definerer det indre landskapsrommet/ hjertet på stedet (havna).	Stor
Funksjonelle	Eldre og autentisk bebyggelse, brygger, hager og stier er vesentlige for å forstå tidligere og ny funksjon.	Middels
Historiske	Brygger, stier, murer, trapper og bebyggelse. Samt steingjerder og igjenværende høstingslandskap.	Middels
<i>Nøkkelementer</i>		
Naturskapte nøkkelementer	Øyene som avgrenser det skjermede havnebassenget. Møte mellom land og vann med bukter og smale sund rundt øyer og holmer. Det småkollete terrenget og kystfuruslogen.	Stor
Menneskeskapte nøkkelementer	Natursteinbrygger/ -murer og -trapper, stakittgjerder. Terrengetilpasset bebyggelse og spor etter gammelt høstingslandskap.	Stor/Middels
<i>Landskapskarakter:</i>		
<p>Naturlig havn mellom fire hovedøyer. Historisk viktig som knutepunkt og ankringsplass som uthavn i seilingsleden. Spor etter seilskutetida med bevarte ankringsbolter i bergene langs havna. Fin gammel bebyggelse i grupper og som enkeltbruk fordelt på de fire øyene som rammer inn sundet. Småkupert kollelandskap. Hovedkarakteren er endret fra levende kystsamfunn til sommer- og feriested. Den historiske dybden stedet har, mangfoldet i historie og bruk er mindre lesbar pga. forflatning i oppussing og ombygging av gamle hus til ferieboliger. I så måte er Historien om fiskeren Markus talende, fra fortidens enkle, men rike liv i pakt med stedet, naturen og seg selv til dagens liv hvor fasaden er viktig og referansene i bygningsstil og -uteområder rundt byggene ikke er tilpasset stedet.</p>		

Fortellinga (det spesielle ved denne uthavna):

Viktig havn kjent fra Olav Den Helliges Tid og en viktig uthavn fra 1600-tallet. Mange funksjoner som tollsted, losstasjon, skipsbygging, rikt utvalg av butikker og egen skole.

Den tettste konsentrasjonen av hus ligger på Helløya

Godt ivaretatt 1700-talls bebyggelse på Steinsøya

Tabell_ Verdivurdering landskapsbilde

Verdivurdering delområde Gamle Hellesund						
Verdikriterier	*	**	***	****	*****	Begrunnelse
Mangfold og variasjon				x		Fin variasjon mellom tett klyngebebyggelse og enkeltanlegg som ligger fint plassert i landskapet.
Tidsdybde og kontinuitet				x		Tidsdybde og kontinuitet med 1700- og 1800-talls bebyggelsen og godt bevarte fortøyningsbolter. Men inntrykket blir litt forstyrret av deler av rehabiliteringen som er gjennomført på fritidsbebyggelsen.
Helhet og sammenheng				x		Fin helhet i plassering av bebyggelsen i landskapet og opplevelse av det naturlige havnebassenget.
Brudd og kontrast			x			Brudd og kontrast til det opprinnelige stedet med endringer i deler av fritidsbebyggelsen (negativt).
Tilstand og hevd				x		Tilstanden på bygningsmasse og bryggemiljø er god. Men kulturlandskapet er gjengrodd.
Inntrykkstyrke og utsagnskraft					x	Plasseringen på fire øyer med den naturlige havna i midten gir stedet karakter.
Lesbarhet			x			Stedet er blitt mer utydelig som uthavn og er idag mest preget som feriested.

Tilhørighet og identitet			x			Et kjent sted som mange har hørt om og føler tilhørighet til. Sjela som uthavn er kanskje ikke så klar lenger? Opplevelse av feriested sterkere?
Begrunnelse for delområdets verdi:						
Klassisk uthavn i landskapsform og med den gode naturlige, havna som gir gode forhold for innsegling med segskuter. Samspill mellom landskap og bebyggelse er karakteristisk. Uthavna har god inntrykkstyrke og kvaliteter i mye av den gamle bebyggelsen, men stedet har mistet opplevelsen av helhet som uthavn pga. litt stor grad av endring mot feriested.						
Oppsummering:						
<p>Styrker: Landskapet, den naturlige havna mellom øyene og de delene av bygningsmiljøet som fortsatt har autensitet.</p> <p>Svakheter: Som helhet har stedet mistet opplevelsen av autensitet pga. stor grad av feriehus som er endret ved opp-pussing. Endret karakter.</p> <p>Muligheter: Tilrettelegging for aktiviteter i sommerhalvåret? Tilbakeføring av bygningsstil ved fremtidig rehabilitering?</p> <p>Trusler: Endringer som forstyrrer og fortsetter å forskyve balansen på stedet. Gamle Hellesund nærmer seg et vippepunkt her.</p> <p>Bruk av verneplaner og skreddersydd reguleringsplan for å styre utviklingen og ta vare på stedet.</p>						